

TAÇKAPI

(bk. CÜMLE KAPISI).

TA'DİL

(bk. CERH ve TA'DİL).

TA'DİL

(التعديل)

Şahidin güvenilir olduğunun bildirilmesi anlamında fıkıh terimi

(bk. TEZKİYE).

TA'DİL-i ERKÂN

(تعديل الأركان)

Namazın rükünlerini hakkıyla yerine getirme anlamında bir fıkıh terimi.

Sözlükte “doğrultmak, düzgün hale getirmek, iyileştirmek” anlamındaki **ta'dil** kelimesiyle “bir şeyin en güçlü ve sağlam yönü” mânasına gelen **rükün** çoğulu **erkândan** oluşan **ta'dil-i erkân** terkihi fıkıh terimi olarak namazın kıyam, rükû ve secde gibi rükünlerini yerli yerinde, acele etmeden ve sükûnet içinde yerine getirmeyi ifade eder. Fıkıh kitaplarında aynı anlamda **i'tidâl** de kullanılır. “Tume'nîne” ise (huzur ve iç rahatlığı) kişinin ta'dil-i erkânı riayet ettiğine kanaat getirmesi ve yaptığı ibadetin bu yönden içine sinmesi demektir. Kur'ân-ı Kerim'de namazı samimiyet ve ciddiyetle yerine getiren müminlerin (hâşiûn) kurtuluşa ereceği bildirildiği gibi (el-Mü'minûn 23/1-2) bu ibadetin emredildiği âyetlerde “namaz kılma” (sallâ) fiili yerine namaz (salât) kelimesine yüklem yapılarak “bir şeyi hakkını vererek ifa etme” anlamındaki “ekâme” fiili kullanılmıştır (meselâ bk. el-Bakara 2/3, 277; el-A'râf 7/170; et-Tevbe 9/5). “Namazı benden gördüğünüz şekilde kılın” diyen Hz. Peygamber (Buhârî, “Ezân”, 18) namazı sükûnet ve huşû içinde kılma ve rükünlerini usulüne uygun olarak yerine getirme hususunda örnek teşkil etmesi yanında (Buhârî, “Ezân”, 122, 127; Müslim, “Şalât”, 193, 196; Ebû Dâvûd, “Şalât”, 154), “Rükû ve secdeleri tam yapın” (Buhârî, “Eymân”, 3); “Rükû ve secdeleri güzel yapın” (Müsned, II, 234, 319, 505); “Sizden biriniz rükû ve secdelerden kalkarken belini tam doğrult-

madıkça namazı geçerli olmaz” (Ebû Dâvûd, “Şalât”, 143) şeklindeki açıklamalarıyla ta'dil-i erkânın önemine dikkat çekmiş ve bunlara uymayanları uyarmıştır. Meselâ gereklerine riayet etmeden namaz kılan bir bedevîye, “Dön ve namazını yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmış olmadın” diyerek namazı üç defa tekrar ettirmiş, sonunda yine eksik kıldığını söylemesi ve bedevînin doğrusunu öğretmesini istemesi üzerine ona namazın kurallarına uygun kılınış biçimini tarif etmiş, bu arada özellikle rükünleri mutmain olacak biçimde yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir (Buhârî, “Ezân”, 95, 122; Tirmizî, “Şalât”, 110). Ayrıca, “Hırsızın en kötüsü namazından çalandır” buyurmuş, “Kişi namazından nasıl çalar?” diye sorulunca “rükû ve secdesini tam yapmayarak” cevabını vermiştir (el-Muvatta', “Kaşrû's-şalât”, 72). Ta'dil-i erkânı riayet için namazın her rükûnü sükûnet içinde, acele etmeden ve biri diğerinden ayırt edilecek biçimde yerine getirilmeli, meselâ rükûdan doğruduktan sonra vücut dimdik hale gelmeli, en az bir defa “sübhânelah” diyecek kadar ayakta durup hareketsiz kalmalı, iki secde arasında da bu ölçüye uyulmalıdır.

Namazın mânevî temeli olan huşûun gerçekleşmesinde önemli rolü bulunan ta'dil-i erkânı riayet edilmemesi, namaz ibadetinin Allah'ı yüceltme ve bunu kalbin derinliklerinde hissetme anlamıyla bağdaşmaz (Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, II, 424). Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî, Ca'ferî, Zeydî ve Zâhirî mezhepleriyle Hanefiler'den Ebû Yûsuf'a göre ta'dil-i erkânın hükmü farz, Ebû Hanîfe ve Muhammed b. Hasan'a göre vâcip, bazı Hanefî âlimlerine göre ise vâcibe yakın müekked sünnettir; ancak mezhepte vücut görüşü tercih edilmiştir (İbn Âbidîn, I, 465). Ta'dil-i erkânın farz olmadığı kanaatini taşıyan fakihler rükünlerin zâhirî ve örfî anlamlarını, meselâ örfe göre bir an bile dik durmaya “ayakta durma” (kıyam) denmesini esas almışlardır. Farz olduğu görüşünü benimseyenlere göre ta'dil-i erkânın terki halinde namaz bâtil olur ve buna riayet ederek yeniden kılınması gerekir. Vâcip olduğu kanaatini taşıyanlara göre ta'dil-i erkânın unutulup terkedilmesi durumunda sehiv secdesi, kasten terkedilmesi halinde namazın iadesi, ayrıca Allah'tan af dilenmesi gerekir. Ta'dil-i erkânı uymadan kılınan namazı sıfatındaki noksanlık sebebiyle eksik (kâsır) edâya örnek gösteren bazı Hanefî usulcileri şu açıklamayı yapar: Bu durumda eksiklik mümkünse misliyle telâfi

edilir, değilse noksanlık hükmen sâkıt olur, fakat bundan dolayı mükellef günah işlemiş sayılır. Ta'dil-i erkânın misliyle telâfi mümkün olmadığına göre terki halinde eksik edâdan ötürü kişi günahkâr olur (Ebû Ali eş-Şâfiî, s. 150).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, “rkn” ve “adl” md.leri; Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), I, 476, 872; *Müsned*, II, 234, 319, 505; Ebû Ali eş-Şâfiî, *el-Uşûl*, Beyrut 1402/1982, s. 150; İbn Hazm, *el-Muḥallâ* (nşr. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî), Beyrut 1408/1988, II, 286; Serahsî, *el-Mebsût*, I, 20, 188-189; Muhammed b. Yûsuf es-Semerkindî, *el-Fıkhü'n-nâfi'* (nşr. İbrâhim b. Muhammed b. İbrâhim el-Abûd), Riyad 1421/2000, I, 196; Kâsânî, *Bedâ'i'*, I, 105, 162-163; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire 1401/1981, I, 135; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1406/1986, I, 177, 185, 204-205; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, I, 300-302; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, İstanbul 1979, I, 71; Şârânî, *el-Mizân* (nşr. Abdurrahman Umeyre), Beyrut 1409/1989, II, 61-62; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, I, 165; Abdurrahman Şeyhizâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1289, I, 88-89; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyyât*, s. 585; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerhu Muḥtaşarı Halîl*, Bulak 1318, I, 274; Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa* (nşr. Seyyid Sâbık), Kahire, ts. (Dârü'l-kütübî'l-hadise), II, 424; Tahtâvî, *Hâşiye 'alâ Merâkı'l-felâh*, Bulak 1318, s. 166-167; Şevkânî, *Neylü'l-evṭâr*, Beyrut 1973, II, 280-281, 294; a.mlf., *es-Seylül-cerrâr* (nşr. Mahmûd İbrâhim Zâyed), Beyrut 1405/1985, I, 209, 215, 218; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), I, 464-465; Cezirî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 208, 240; M. Cevâd Mağniyye, *el-Fıkh 'ale'l-mezâhibü'l-ḥamse*, Beyrut 1402/1982, s. 111-112; “Ta'dil”, *Mv.F.*, XII, 240-241.

ABDULLAH KAHRAMAN

TA'DİL ve TECVİR

(التعديل والتجوير)

Allah'ın mutlak adalet sahibi oluşunun insanlara yönelik fiillerinde bir sınırlama getirip getirmediği tartışmalarını ifade eden kelâm terimi.

Sözlükte “doğru olmak, adaletle hükmetmek” anlamındaki **adl** kökünden türeyen **ta'dil** “adaletle nisbet etmek, adalet sahibi olduğunu söylemek” mânasına gelir. “Zulmetmek” anlamındaki **cevr** kökünden türeyen **tecvir** ise “zulme nisbet etmek” demektir (*Lisânü'l-'Arab*, “adl”, “cvr” md.leri). Literatürde adl ve zulüm yerine **hikmet** ve **sefeh** kelimeleri de kullanılır. Allah'ın âdil ve hakîm olduğu, her fiilinde bir hikmet ve amacın bulunduğu hususu bütün kelâmcılar tarafından kabul edilmiştir. Ancak ilâhî fiillerin bir illete veya amaca bağlanmasının O'nun ulûhiyeti-